

A kultúráközvetítés lehetőségei filológiai szakon

Új szlovákiai hungarológiai műhely

Mai világszemléletünk egyik fő iránya az európaiság igénye az élet minden területén, legyen az politika, gazdaság, tudomány vagy kultúra. A különböző szférákból eredő információk nagyban befolyásolják praktikus életvitelünket, és nagymértékben módosítják gondolkodásunkat, azaz kialakítják ezredvégi személyiségjegyeinket.

A médiáknak, illetve

az internetnek köszönhetően szabadabb az átjárás az egyik információhalmazból a másikba, s az új lehetőségek újabb igényeket szülnek, és fordítva. Így van ez a szellemi élet minden területén, a kultúráközvetítés minden szintjén.

A kozmopolita szemléletű súlypontozás nemegyszer aránytalanságokat teremt(het) a nemzeti–etnikai értékek rovására, s ebben a helyzetben is érvényes a megfordíthatóság. Jól tudjuk, a jelenkor sok szempontból értékválságban van, s mértékeltolódással küzd, ezért nem könnyű ilyenkor arányosságokat pártolni. Úgy gondoljuk, mégis szükség van rá, ha a valóságtól, a tényektől nem akarunk túlzottan elrugaszkodni. A fentieket bevezetőnek szántuk szűkebben vett mondanivalónkhoz, amely hiánypótlásról és hagyományteremtésről szól a kultúráközvetítésben, szlovákiai magyar viszonylatban, felsőoktatási szinten, filológiai szakon s az elhivatottság jegyében.

A besztercebányai Bél Mátyás Egyetem nyolc karral működik: a Humán Tudományok, a Természettudományok, a Politikai Tudományok és Nemzetközi Kapcsolatok Karával; továbbá Közgazdasági, Pénzgazdálkodási, Jogi, Pedagógiai és Filológiai Karral. Közülük szlovákiai magyar közegben, a magyar szaknak köszönhetően, tán legismertebb a Filológiai Kar, amely a maga nemében egyedüli Szlovákiában. A kar elsődleges célkitűzése: nyitni az európai szellemiség irányába, mindamelllett megőrizni és átadni az oktatott nyelvek, irodalmak, kultúrák specifikus értékeit. E kettős célnak törvényszerűen kétirányú szervezést és fej-

lesztést von maga után, amely alatt értenünk kell: egyfelől az idegennyelv-oktatás egyre szélesebb, egyre bővülő skáláját, másfelől a nyelvi ismeretek elsajátításán túl az egyetemi szintű nyelvtudományi és irodalomtudományi felkészítést. A kettős cél megjelenése nem véletlen, hiszen eredője lett a társadalmi élet diktátumának, ugyanis komoly hiány mutatkozik tolmácsokban, szakfordítókban, műfordítókban. Ezen túl az élet jó néhány területén érvényre jutott egy értéképítő tendencia, így például az oktatásban az elitképzés gondolata, amelynek megvalósítására megfelelő módus az elmélyült filológiai képzés és stúdium. Az 1997-ben megalakult kar ma már biztosítja a szlovák, angol, német, magyar, orosz, ukrán, lengyel, francia, olasz, spanyol, portugál, latin és arab nyelv, illetve szak oktatását. Kézenfekvő, hogy a kultúráközvetítés ilyen közegben nemcsak lehetőség, hanem igény és kívánalom. A filológus hallgatónak nemcsak joga, hanem kötelessége is a szellemi értékek megismerése és továbbadása. Az ilyen irányú képzésnek ez az alapvető küldetése egyrészt benne foglaltatik, másrészt fokozatosan beépül az oktatás belső strukturális rendjébe, s érvényre jut mind a tolmács- és fordítóképzésben, mind a tudósképzésben.

A magyar filológia szakon az oktatás a Finnugor és Balti Nyelvek Tanszékén folyik (ebben a tanévben a német nyelvvel párosít-

va). Úgy tervezzük, hogy a jövőben a magyar szak több más nyelvszakkal is kombinálható lesz, így szlovák, angol, francia és olasz nyelvvel; más irányban a tanszék bővíti a finnugor nyelvek stúdiumát is, először a finn, majd az észti nyelvvel. Mindez színesíti profilunkat, s egyben összetettebbé teszi a munkaszervezést, de úgy véljük, motiválja és hatékonyabbá teszi egy filológiai oktatói és tudományos műhely működését szlovákiai magyar viszonylatban. Igyekszünk egy sajátos filológiai jelleget kialakítani a tanszéken belül is, s a kar többi tanszékével együttműködve is. Ez a tendencia már a képzés kezdetén megjelenik egy ún. „közös alap diszciplínasor” beiktatásában. Ezek a következők: Bevezetés a nyelvtudományba; Bevezetés az irodalomtudományba; Bevezetés a fordításelméletbe; Latin nyelv. A továbbiakban állandó jelleggel érvényesül az összehasonlító szempont és szemlélet mind a nyelvtudományi, mind az irodalomtudományi diszciplínák ismeretanyagában. Különösen gondos szelekciót igényel (esetünkben) a Bevezetés a magyar kultúrába tárgy hungarisztikái, illetve hungarológiai ismeretanyaga. Minden évfolyamra jellemző, hogy az elméleti diszciplínákon túl nagy számarányban fordulnak elő a gyakorlati órák, így például a konzekutív és szimultán tolmácsolás, a szakfordítói gyakorlat, a szépirodalmi (lírai, epikai, drámai) szövegek fordítása, stilisztikai, kommunikációs, nyelvhelyességi és helyesírási gyakorlatok, s nem kis hangsúllyal a lexikográfia elméleti és gyakorlati ismeretei. Úgy gondoljuk, kellő arányokban, megfelelő óraszámokban oktatjuk mind a nyelvtudományi alaptárgyakat, mind a magyar és világirodalmi ismeretanyagot.

A beszercebányai egyetemen prioritása van az ötéves kétszakos magiszteri képzésnek, amely a nappalin (tehetségesek esetében) bővíthető egy harmadik szakkal, négyéves stúdiumban, a második évfolyamtól kezdődően. Ugyancsak az ötéves magiszteri szakoktatás biztosítja a harmadik évfolyamtól kezdve a tudományos kutatók, a doktoranduszok előképzését is, akik feltehetőleg felsőfokú intézményekben oktatnak majd, vagy tudományos intézetek dolgozói lehetnek a jövőben.

A felsőbb évfolyamokban választható tárgyként specifikusabb tudományágak ismeretanyaga is megjelenik egy átgondolt bontásban, így például a néprajz, a dialektológia, az onomasztika, a szociolingvisztika, a drámaelmélet és a számítógépes kommunikáció. A fent említettek előrevetítik azt a törvényszerűen bekövetkező gondunkat, hogy egyre több oktatóra, kutatóra, illetve gyakorlati szakemberre lesz szükség mind a tanszéken, mind a karon.

A beszercebányai egyetemen prioritása van az ötéves kétszakos magiszteri képzésnek, amely a nappalin (tehetségesek esetében) bővíthető egy harmadik szakkal, négyéves stúdiumban, a második évfolyamtól kezdődően. Ugyancsak az ötéves magiszteri szakoktatás biztosítja a harmadik évfolyamtól kezdve a tudományos kutatók, a doktoranduszok előképzését is, akik feltehetőleg felsőfokú intézményekben oktatnak majd, vagy tudományos intézetek dolgozói lehetnek a jövőben.

Az egyszakos magiszteri képzés levelező formában jutott érvényre, főleg a munka mellett továbbtanulni szándékozók igénye alapján. Néhány szakon már megnyílt a hároméves bakkalaureátusi stúdium, s ez is bővül az érdeklődés függvényében. Ebben új elem, hogy ha a hallgató megfelelő tanulmányi eredményeket ér el, a negyedik, ötödik évfolyamon folytathatja tanulmányait, így lehetőséget kap a magiszteri diploma megszerzésére is. Mivel a civilszféra nemcsak minőségi, hanem mennyiségi tekintetben is nagyigényű a tolmácsolás és fordítás szakembereivel szemben, a kar végzőseinek aligha van félnivalójuk professzionális kiteljesedésüket illetően. A turizmus, a diplomácia, a kül- és belkereskedelmi érdekeltségek, a médiák,

az állami és magánvállalatok egyre nagyobb mértékben igénylik az idegen nyelv(ek)et kellő szinten ismerő szakembereket.

Oktatóink természetesen kivesszik részüket a tudományos kutatásból is. A beszercebányai Filológiai Karra jellemző az egyes tanszékek közti támogató együttműködés. Ha valamely szakmai célzat megkívánja, s adott a szakembergárda és a megfelelő kutatói program, összeállhat a tudományos team. Így tanszékünk két irodalmár docense az elkövetkező időszakban a Szlovákisztika Tanszék kutatói programjában is részt vesz, amelyben az irodalomtudomány módszertani kérdései adják a vizsgálandó témakört. A tanszék önálló kutatói programját pragmatikusabb céllal állítottuk össze, a téma: A magyar filológus szakképzés nyelvi és irodalmi kommunikációja. Ezen belül bevallottan elsődleges szándékunk a hiányzó tankönyvek és tansegédletek megírása és elkészítése. Eredményeinkről azonban csak egy-három év múlva tudunk beszámolni.

Említést érdemel még az a néhány tudományos összejevetel, amelyeket már eddig megvalósítottunk vagy a közeljövőben szándékozunk szervezni. Ez év júniusában a Filológiai Karon egy nemzetközi tanácskozás került megrendezésre A fordítás és tolmácsolás elmélete címmel. Ugyancsak júniusra esett Az ifjú filológusok konferenciája, amelyen fiatal kollégák és egyetemi hallgatók részvételével számoltunk. Tanszékünk ez év októberében tervez egy nemzetközi szimpóziumot Az összehasonlító nyelv- és irodalomtudományi vizsgálódás korszerű aspektusai címmel. Minden rendezvényünkre várjuk a külföldi és hazai szakembereket.

Figyelemre méltó kezdeményezés az is, hogy a hallgatók részére nemcsak az egyetem, hanem a Tolmácsok és Műfordítók Egyesülete is tervez előadás-sorozatot, szemináriumokat, amelyeken önkéntes alapon történik a részvétel. Nagy érdeklődés van ez iránt, tudniillik elismert külső és belső szakembereket kérnek fel az előadásokra, s a programot is kreatívan módosítják a sajátos igények és a kért témák függvényében. Szólnunk kell arról is, hogy a kar vezetése különös figyelmet szentel a tankönyvek kiadásának, mert a tankönyv- és egyéb szakkönyvtári állomány a jelenben és jövőben egyaránt alapvetően fontos a hallgatók szempontjából.

Az eddig megjelent egyetemi jegyzetek mellett az orosz, az ukrán, az arab nyelvű szkriptumok után, már 1998-ban napvilágot látott a Bevezetés a magyar hangtanba című is.

A kar oktatóinak nem kis büszkeségére a múlt évben indult a Filológiai Revü (Filologická Revue), amely az egyetlen ilyen jellegű szakfolyóirat Szlovákiában. A negyedévenként megjelenő kiadványban a publi-

kációk nemcsak szlovák nyelvűek, hanem bármelyik nyelven íródhatnak. Ez a tudományos szemle nem csupán a kar oktatóinak a publikációs fórumaként értelmezendő, hanem jóval tágabban, ugyanis más felsőoktatási intézmények és tudományos intézetek kutatási eredményeit is rendszeresen közölni kívánja. Egyébiránt a kar szellemiségéből adódik az européer magatartás kultiválása, a nyitottság és tolerancia igénye mások és a másság iránt. Folyamatosan és tudatosan építjük kapcsolatainkat mind a hazai, mind a külföldi felsőfokú intézetekkel, mint például a piliscsabai Pázmány Péter Katolikus Egyetemmel, az egri Eszterházy Károly Ta-

A jövőre gondolunk elsősorban, amikor a doktoranduszképzés tervezetét is érvényesíteni szeretnénk a hároméves nappali és a négyéves levelező formában. Hazai és külföldi (elsősorban magyarországi) szakemberek jelentik a megfelelő színvonalú képzés garanciáját, hogy tehetséges hallgatóink tudományos előmenetelre is számíthassanak. A választott idegen nyelvi felkészítés megoldható a karon belül, a szakképzés pedig a belső és külső oktatói segítséggel.

nítóképző Főiskolával vagy a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolával. Igyekszünk kapcsolatot teremteni olyan intézményekkel is, amelyek enyhíthetik az egyik legnagyobb gondot, az anyagi problémákat.

A tanszék oktatói különösen odafigyelnek arra, hogy a hallgatókat egyre elmélyültebb munkára és hatékonyabb tanulásmódszerekre sarkallják. Ennek egyik lehetőségét a gyakori könyvtárhasználatban, azaz a permanens olvasásban, a memoriterek alkalmazásában, a hazai és külföldi tanulmányutakban, versenyekben látjuk; a másik lehetőség a tudományos diákköri konferenciára való felkészítésben, illetve felkészülésben rejlik. A tudomány szak anyagából adódó témákon túl, hangsúlyozottan gondolnunk kell a tolmácsolás- és fordításelmélet, valamint a gyakorlat kérdéseire, az összehasonlító eljárások különböző módjaira a nyelvtudományon és az irodalomtudományon belül. Igaz, szükséges még néhány szemeszternyi érlelődés e tekintetben, ezek a kívánalmak azonban, főleg végiggondolás céljából, már megjelennek a kiírt tudományos diákköri témákban. (Például konkrét irodalmi művek komplex összehasonlító elemzése; Balassi-versek szlovák fordításának konfrontatív nyelvi vizsgálata; Az irodalmi stilsztikum értéke és fordíthatósága; Nyelvi kommunikáció: diskurzus-elemzés; A szleng és a fiatalok beszédkultúrája; A diákok szókincsének vizsgálata; A magyar és szlovák nyelv hangállományának összevetése.) Egyértelmű, hogy sokat nyom a latban a hallgatók által hozott, javasolt téma is, ha szakszerűségében megfelelőnek tekinthető.

Ez utóbbi elvet hangsúlyozottan érvényesítjük, azért is, mivelhogy diákjaink egy része érettségizett magyar nyelv és irodalomból, a másik része nem. Ezt a tényt a tanszéken folyó képzés koncepciója a kezdetektől magában foglalja, vagyis mind a tartalmi, mind a formai és módszertani összetevők kellő részarányokban, eltérő módon jelennek meg a két diákcsoport oktatásában. Míg az egyik csoport a korábbi években anyanyelvi szinten foglalkozott a magyar nyelv és irodalommal, a másik csoportba tartozók csa-

ládi és egyéb szűkebb-tágabb környezeti hatások közepette tanulták a nyelvet. Ennélfogva ők felvételikor inkább csak kommunikatív szinten ismerik a magyar nyelvet és a reáliák szintjén a magyar kultúra ismeretanyagát. Nem csoda, hogy egy ideig a jellemző hiátusokkal, vétségekkel, interferenciákkal küszködnek. A teljesség és a rendszerezés igénye nélkül említünk néhány példát: pontatlan artikuláció, tájnyelvi ejtés, tájszók használata, redundáns fogalmazás, fölösleges idegenszó-használat, tükörfordítások, szlovakizmusok, egyfajta mozgó határ érvénye ekvivalens kifejezésekben vagy konnotációban. Ezek kiktűszöbölése állandó feladatunk, főleg a szemináriumi munkák és gyakorlatok során, de azon kívül is, sőt – szerencsére elfogadottan – a diákkollektíva mindennapi életében is. El kell mondanunk, hogy a csoport lelkiismeretes és önkritikus hozzáállása már eddig is komoly előrehaladást eredményezett.

A jövőre gondolunk elsősorban, amikor a doktoranduszképzés tervezetét is érvényesíteni szeretnénk a hároméves nappali és a négyéves levelező formában. Hazai és külföldi (elsősorban magyarországi) szakemberek jelentik a megfelelő színvonalú képzés garanciáját, hogy tehetséges hallgatóink tudományos előmenetelre is számíthassanak. A választott idegen nyelvi felkészítés megoldható a karon belül, a szakképzés pedig a belső és külső oktatói segítséggel.

A doktoranduszképzésben kiemelten kezeljük a következő témaköröket: a nyelvtudomány és irodalomtudomány kutatási módszerei; az irodalmi kommunikáció; a szépirodalmi szöveg interpretációja; az interdiszciplináris tényezők; a recepcióelméletek pragmatikus célzatai; a tolmácsolás és fordítás elméleti és gyakorlati kérdései; az irodalmi komparatiztika története és elmélete; a hermeneutikai, stilsztikai stb. elemzések legújabb eredményei.

Célunk, hogy

1. magas szintű oktatás által, a legjobb szakemberek segítségével tegyünk eleget a tolmács-, fordító- és tudósképzés követelményeinek magyar filológiai szakon, s ezáltal is érdemben emeljük a szakma tekintélyét;

2. a magyar nyelvet és irodalmat, tudományt és művészetet, a szelektált hungarológiai ismeretanyagot átadjuk és vonzóvá tegyük felsőfokon, a magyar és nem magyar

kultúrán nevelődött hallgatóknak, hogy azt ők is továbbadják majd.

L. Erdélyi Margit

Honismereti tankönyvek

A Nemzeti Alaptanterv (NAT) keretében lehetőség nyílik a honismeret oktatására, amivel régi adósságot törlesztünk. Azonban az is nyilvánvaló, hogy iskoláink most még nincsenek erre a feladatra felkészülve. Nemcsak az jelent gondot, hogy a tanárok többsége nem részesült honismereti–helytörténeti képzésben, hanem még inkább az, hogy hiányoznak a megfelelő tankönyvek (tanári kézikönyvek) is.

Az iskolai oktatást szolgáló honismereti tankönyvek, olvasókönyvek hagyományai több, mint két évszázadra nyúlnak vissza. Ugyanis 1771-ben jelent meg Pozsonyban hányoki *Losonczi István* Hármaskis Tükör című könyve, amely a következő évszázadban mintegy félszáz (javított és bővített) kiadást ért meg (ez eleddig a legtöbbször kiadott magyar tankönyv!). *Losonczi* négysoros versikékben foglalja össze az egyes vármegyék (az 1848-as kiadásban – amelyet hasonló formában megjelentettünk – 55 vármegye) legfontosabb jellemzőit. Példaként lássuk *Veszprém* vármegyét:

*Néz Veszprém vármegye Balaton tavára,
S a Bakony erdőnek sok makkú fájára,
Itt Palota, Veszprém, Pápa, Csesznek vára,
Nagy-Vázsonykő, s Somlyó vár fejér borára.*

A továbbiakban a városok, falvak, puszták számát adja meg, kitér a népesség nyelvére, felsorolja a jelentősebb földesurakat. Ismerteti hosszasan az egyes városokat, továbbá felsorolja a jelentősebb egyéb helységeket, főbb jellemzőikkel.

A szülőföld ismeret oktatása nem hiányzott az 1867 utáni iskolai tanításból sem. Az egyes megyék elkészítették az oktatáshoz szükséges tankönyveket népiskoláik számára. Például Zemplén vármegye *Húséges szívek* című kötete négy tájegységre osztva (*Hegyköz, Hegyalja, Bodrogek, Harangod*

vidéke) ismerteti meg a szűkebb hazát népiskolái III–IV. osztályos tanulóival.

A NAT Ember és társadalom című műveltségi területének oktatási követelménye szerint a hon- és népismeret keretén belül a tanulók: „legyenek jól tájékozottak a haza földrajzában, irodalmában, történelmében, mindennapi életében. Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek. Ismerjék a városi és a falusi élet hagyományait, jellegzetességeit.”

Nyilvánvaló, hogy most, amikor az új követelményrendszerhez igazodva el kell készíteni a megfelelő tankönyveket, akkor építkezni kell ugyan a hagyományokból, előzményekből is, ám mégis alapvetően újat és mást kell alkotni. Nem adaptálhatók egyszerűen, akár kisebb változtatásokkal az eddig megjelent helyismereti kötetek (antológiák), helyismereti (helytörténeti) olvasókönyvek, idegenforgalmi kiadványok, útikalauzok, leporellók stb.

Lássuk, mit is kellene tartalmazniuk az iskolai oktatást szolgáló honismereti köteteknek?

Az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy készítenek egész megyét átfogó kiadványokat (például *Rásky Mihályné* kitűnő, *Veszprém* megyét ismertető kétrészes ma-